

2.1 Teoriaosuus

Lukemis haasteiden määritelmä

Lukemaan oppimisen ongelmat voivat johtua moninaisista syistä (Westwood 2001, 26). Näistä syitä voivat olla esimerkiksi oppilaan tausta, opetusmenetelmät, oppimisympäristöt tai opettajan ja oppilaan välinen suhde. Tämän takia on vaikea löytää yhtä tarkkaa syytä siihen, miksi lukeminen tuottaa lapselle vaikeuksia. (Westwood 2001, 26.) Lukutaidon tutkija Mikko Aron mukaan jokaisen lapsen lukemaan oppiminen on hyvin yksilöllinen prosessi, kuitenkin useat suomalaiset lapset oppivat lukutaidon ennen kouluun tuloa (Karjaluoma & Takala 2019, 14; Kontu & Takala 2006, 88).

Osalle lapsista lukemaan oppiminen tuottaa kuitenkin haasteita (Karjaluoma & Takala 2019, 14; Takala & Kontu 2006, 88). Haasteita saattaa olla kirjainten ja niitä vastaavien äänteiden opettelussa. Lukemisen haasteet voivat aiheuttaa pulmia myös äänteiden kääntymisessä kirjaimiksi, eikä lapsi kykene muistamaan kirjainten kirjoitusasua. Edellämainitut haasteet saattavat olla merkkejä erityisvaikeudesta lukemista ja kirjoittamista kohtaan. (Karjaluoma & Takala 2019, 14.) Opettajan on kuitenkin oltava tällaisissa tilanteissa erityisen tarkkana, sillä samankaltaisia haasteita saattaa esiintyä lukemaan opettelemisen alkuvaiheessa muutenkin (Karjaluoma & Takala 2019, 14). Yleisesti ottaen lapset saavuttavat sujuvan lukutaidon ensimmäisen kouluvuoden aikana (Karjaluoma & Takala 2019, 14; O'Connor 2014, 27). Noin kymmenelle prosentille oppilaista ilmenee lukutaidon oppimisessa sellaisia ongelmia, joihin he tarvitsevat yksilöllistä tukea (Karjaluoma & Takala 2019, 15-16, 26; Kontu & Takala 2006, 88; Westwood 2001, 25).

Suomessa lukutaidon oppimisen kivijalkana pidetään äänteiden virheetöntä tunnistamista, jonka jälkeen on opittava miten äänteet yhdistetään tavuiksi, sanoiksi ja lopulta virkkeiksi. (Lyytinen, H, Eklund, Ronimus & Lyytinen, P 2019, 29.) Lopuksi on harjoiteltava vielä lisää, jotta lukutaidosta tulee sujuva. Vaihe on työläs ja siksi siinä esiintyykin eniten pulmia. Sujuvoituminen vaatii paljon harjoittelua, missä näemmekin oppilaan oman motivaation ja kodin panoksen tärkeäksi. Kielet joiden kirjain ja äännevastaavuus ei ole niin selkeää kuin suomen kielessä vaatii huomattavasti enemmän aikaa lukemaan opettamisen prosessiin (Lyytinen, H, ym.,

2019, 29-30). Esimerkkinä voidaan verrata suomea ja englantia. Kun suomalaisen on opittava 40 eri kirjainten ja äänteiden välistä yhteyttä vastaava luku englantia opettelevalla on yli tuhat. Tästä syytä englannin kielessä lukemisen haasteet ovat vielä yleisempiä. (Lyytinen, H, ym., 2019, 28-30.)

Lukivaikeus

Nykyisen lukemistutkimuksen perusteella on voitu osoittaa lukivaikeuden oleva kehityksellinen kielellinen pulma (Karjaluoma & Takala 2019, 16). Lukivaikeus aiheuttaa pulmia fonologisessa tietoisuudessa ja äännetietoisuudessa. Lukemisen haasteisiin liittyy paljon erilaisia pulmia. Lapsella saattaa olla vaikeuksia tuttujen kielellisten sanojen, asioiden tai esineiden nimeämisessä ja mieleen palauttamisessa. Ongelmia saattaa ilmetä myös lyhytaikaisen kielellisen muistin kanssa. (Karjaluoma & Takala 2019, 16.) Tutkimusten perusteella voidaan todeta lukivaikeuden olevan myös perinnöllinen. Perinnöllisyys pojilla on kuitenkin osoittautunut hieman vahvemmaksi kuin tytöillä. (Karjaluoma & Takala 2019, 16.)

Muut oppimisvaikeudet / Päällekkäistyminen

Oppilaan lukemisen haasteisiin liittyy usein myös muita oppimiseen vaikuttavia ongelmia. Vaikeuksia saattaa esiintyä esimerkiksi toiminnan ohjauksessa, tarkkaavuuden säätelyssä, motoriikassa, matematiikassa tai muita kieleen liittyviä oppimisen pulmia. (Karjaluoma & Takala 2019, 21.) Vaikeuksien samanaikainen esiintyminen eli päällekkäistyminen vaikuttaa oppimiseen hyvin ratkaisevasti. Päällekkäistyviä vaikeuksia saattaa samalla oppilaalla esiintyä kaksi tai jopa useampi. (Karjaluoma & Takala 2019, 21.) Päällekkäistyvistä oppimisvaikeuksista yleisimpänä yhdistelmänä pidetään lukemisvaikeuksien ja tarkkaavuuden pulmien samanaikaista esiintymistä (Karjaluoma & Takala 2019, 22).

Motivaatio

Oppiakseen lukutaidon lapsen täytyy itse suhtautua myönteisesti lukemiseen ja panostaa harjoitteluun (Kontu & Takala 2006, 88). Todennäköisesti jokainen kouluun tuleva oppilas on motivoitunut ja tahtoo oppia lukemaan (Kontu & Takala, 97; Lerkkanen 2013, 76.) Ongelmia motivaatiossa syntyy vasta kun lapsi kokee toistuvasti epäonnistumisen kokemuksia lukemisen harjoittelun kanssa. Epäonnistumisen kokemukset heikentävät oppilaan itsetuntemusta, itseluottamusta

ja halua oppia. (Kontu & Takala 2006, 97; Westwood 2001, 27-28). Suomessa esikoulua pidetään yhtenä tärkeänä motivaation herättäjänä lasten lukemaan oppimisen suhteen. Esikoulussa itse lukemista ei opetella, mutta lasten kiinnostus kirjaimia kohtaan pyritään herättelemään. Kun lapsi kiinnostuu kirjaimista se usein huomaamatta itsenäisesti oppii niiden yhteyden puhe äänteisiin. (Lyytinen, H, Eklund, Ronimus & Lyytinen, P 2019, 26.)

Tukeminen

Lukemisen taitoa ei saavuteta ilman harjoittelua. Oppiminen perustuu oppilaan omaan tekemiseen, opettajan tehtäväksi jää kuitenkin tukeminen lukemaan oppimisen prosessissa (Lyytinen, H & Lyytinen, P 2006, 97). Opettajan tehtävä on tarjota oppimiselle edellytykset, motivoida ja antaa emotionaalista tukea. Opettajan lisäksi myös vanhemmilla on tärkeä rooli mielenkiinnon ylläpitämisessä lukemisen suhteen. (Lyytinen, H & Lyytinen, P 2006, 97.) Varhaista puuttumista pidetään yhtenä tärkeimmistä keinoista lukihaasteiden ehkäisyssä (Lyytinen, H & Lyytinen, P 2006, 88; Takala & Karjaluoma 2019, 22). Oppimisen haasteiden ennaltaehkäisyssä tärkeään rooliin nousee riskitekijöiden aikainen havaitseminen ja niihin puuttuminen. Nopealla toiminnalla voidaan pyrkiä estämään osittain haasteiden syntyminen ja kasautuminen. Valitettavasti vielä ei kuitenkaa ole kehitetty sellaisia ennaltaehkäisyn keinoja, joilla ongelmat saataisiin kokonaan vältettyä. (Takala & Karjaluoma 2019, 22.)

Luokan kaikki oppilaat edistyvät taitojen opettelussa eri tahdissa. Tähän tahdin vaihtelevuuteen opettajan on reagoitava eriyttämisen avulla (Lerkanen 2013, 124). Eriyttäminen tarkoittaa oppilaiden yksilöllisten tarpeiden, edellytysten ja edistymisen huomioimista opetuksessa. Opettajan tukitoimien on tarkoitus taata jokaiselle oppilaalle samankaltaiset mahdollisuudet edistyä oppimisessa. Luokassa tapahtuvan eriyttämisen lisäksi oppilaan on mahdollista saada tukiopetusta tai erityisopetusta yksilöllisesti, jos oppiminen ei saavuta yleistä perustasoa. Arkikielessä puhutaan, että opetusta voidaan eriyttää "alas" tai "ylöspäin" oppilaiden osaamisen mukaan. Eriyttäminen on tärkeää oppilaiden motivoinnin kannalta, jokaisen oppilaan tulisi pystyä haastamaan ja kehittämään itseään sekä kokemaan onnistumisen kokemuksia. (Lerkanen 2013, 124-125.) Onnistumis kokemuksilla on merkittävä

rooli jaksamisen ja opiskelumotivaation säilymisen kannalta (Takala & Karjaluoja 2019, 24).

Lukemisen moninaiset ongelmat tarvitsevat erilaisia, jokaiselle oppilaalle räätälöityjä tukemisen keinoja. Haasteista kärsivälle oppilaalle tulisi olla tarjolla tutkimukseen perustuvaa ja motivoivaa opetusta. (Takala & Karjaluoja 2019, 23.) Mikäli oppimisen haasteet laiminlyödään eikä niitä tueta oikealla tavalla oppilaan hyvinvointi on uhattuna. Jatkuva ponnistelu alentaa itsetuntoa ja ruokkii kielteistä oppija minäkuva. (Takala & Karjaluoja 2019, 23.) Lukemisen haasteet näkyvät usein monissa erilaissa oppimisen alueissa, siksi koulussa on hyvä kiinnittää huomioita muihinkin kuin tiedollisiin oppisisältöihin esimerkiksi pitkäjänteisyyteen ja oppimisstrategioihin. Tukemisentapoja mietittäessä on hyvä kiinnittää huomiota erilaisten osaamisalueiden kehittämiseen ja vahvuuksien huomioimiseen. (Takala & Karjaluoja 2019, 23.)

Lähteet

Aro, M., Paloneva, M., Kurvinen, M., Mynttinen, S., Willberg, S., Hällfors, A., . . . Kontu, E. (2006). *Luki-vaikeudesta luki-taitoon*. Yliopistopaino.

Lerkkanen, M. & Vahtera, L. (2013). *Lukemaan oppiminen ja opettaminen esi- ja alkuopetuksessa* (1.-3. p.). Sanoma Pro.

O'Connor, R. E. (2014). *Teaching word recognition: Effective strategies for students with learning difficulties* (Second edition.). Guilford Press.

Takala, M., Kairaluoma, L. (toim.). (2019). *Lukivaikeudesta lukitukeen: Johdanto lukivaikeuteen. Lukemaan oppimisen vaikeudet, niiden varhainen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy*. Gaudeamus.

Westwood, P. S. (2001). *Reading and learning difficulties: Approaches to teaching and assessment*. ACER.